

WAWA MACHO

Av Thore Soneson
Idéfoto Tomas Gidén

Försök låna en Hemingwaybok på biblioteket, så förstår ni. Intresset för machon och hela dess mytologi har väckts till liv igen. Och från ytlig pose djupnar nu nymachismon till förhärskande kulturattityd.

HUDEN SPÄNNAS ÖVER MUSKLERNA. Det skarpa ljuset skapar en dramatisk siluetteffekt. Blodet pumpas genom de svällande ådrorna. Kameran glider längs biceps, längs underarmen, fram till den knutna handen kring en pilbåge.

Under bilderna ligger en spänningsladdad, pulserande rytm.

Nu fokuserar kameran spetsen på en pil. Följer den bakåt, till samma spända hand. Musklerna i underarmen är som metall, skarpa, glänsande, kraftfulla.

Med en dov ton exploderar den upp-dämda rörelsen, pilen skjuter iväg och fram ur skuggan kommer en illröd, glänsande Lancia.

Så här ogenerat görs reklamfilm på italienska. Associationen mellan mus-

kelkraften och bilen frammanar en suggestiv, maskulin atmosfär. En macho-metafor på hög estetisk nivå.

Den italienska reklamfilmen är på inget sätt unik. Den är bara ett tecken av många på att vi i dag upplever en våg av kulturella, kommersiella och sociala "maskulina" yttringar. Handlingskraften betonas, djärvheten premieras, styrkan glorifieras.

Som alltid är tecknen inom kulturområdet tidigast. Och lättast att se. De aktiva och kreativa männen i konstens, filmens, litteraturens och rockmusikens frontlinjer är medvetet eller omedvetet lockade av en macho-renässans.

På samma sätt är det i modetrenderna, där männen står i centrum. Det är den kraftfulla linjen, den axelbreda, smalhöftade, muskulöse mannen som går igen i de flesta modeskapares kollektioner för 1986.

Det är "Texas-look", eller "action". Det är moderna variationer av den ensamme hjälten. Den ur westernfilmens värld med kort skäggstubb, blå ögon och sammanbitna käkmuskler, en Clint Eastwood som återspeglas i de manliga modellernas miner.

Och en tydligare macho-hjälte än denne ensamme rättsskipare i det laglösa landet finns inte. Machon är en mytisk figur i hela västvärldens kultur med djupa rötter bakåt.

Machon som vi känner honom föddes i Latinamerika. De spanska erövrarna, med Cortez i spetsen, och andra brutala militärer har stått förebild för generationer av spanskättlingar, som patroniserat och härskat över sina domäner, plantager, boskapsfarmer och människor.

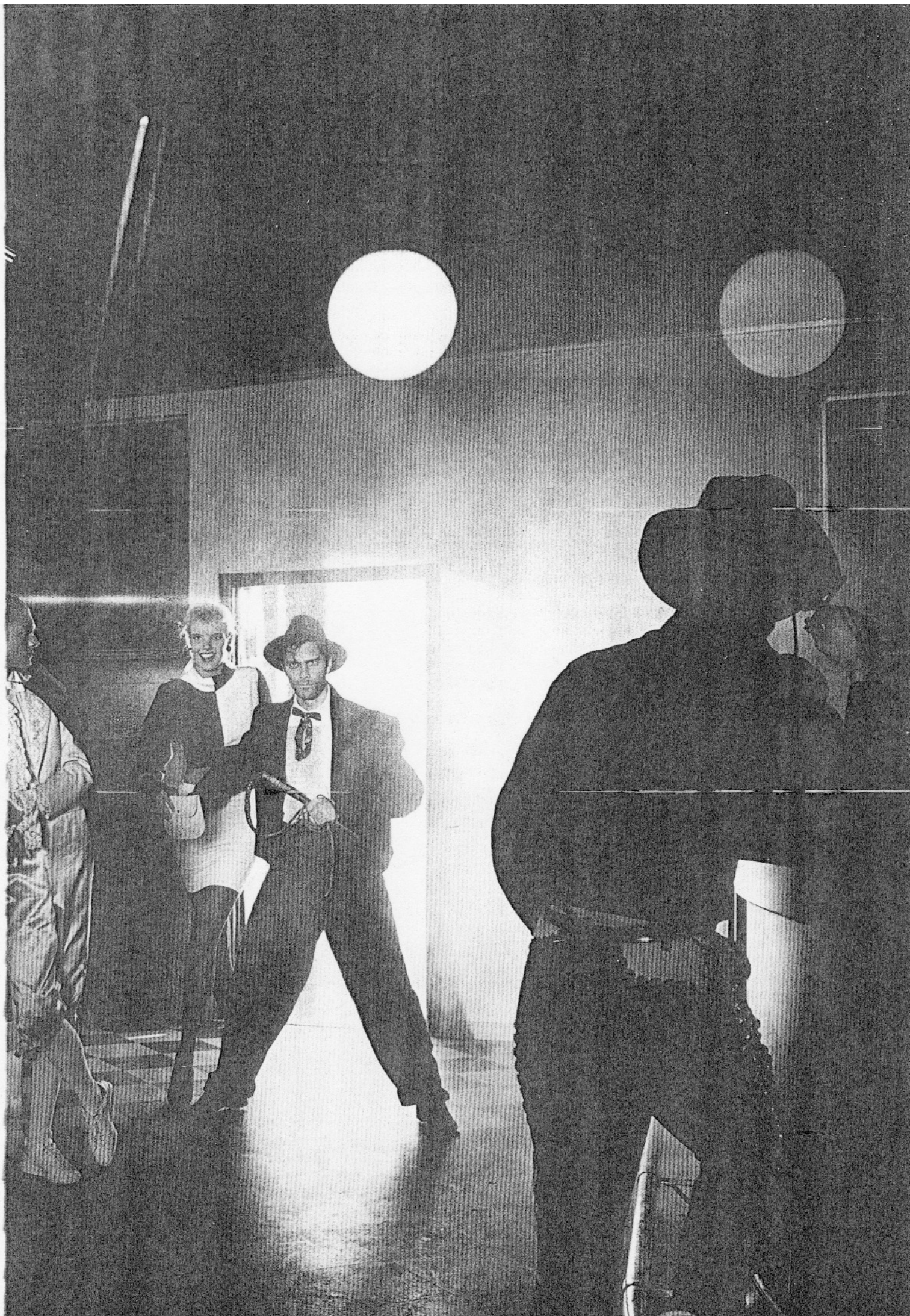
Än i dag är machon levande i Latinamerikas sociala verklighet. Fidel Castro är för många ur-machon, andra framhåller Augusto Pinochet. Militär och makt alltså, även om de politiska förtecknen är diametralt motsatta.

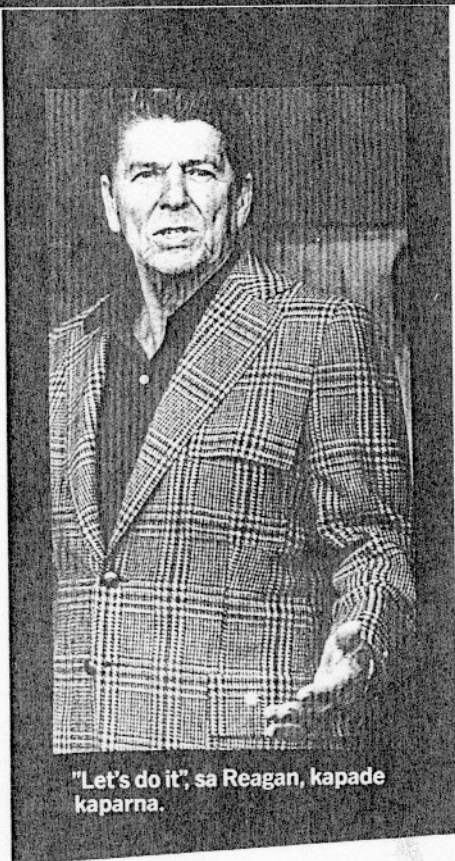
Machon föddes i Latinamerika, där Cortez och hans brutala knektar stått förebild för generationer av spanskättlingar. Fidel Castro på ena politiska kanten, Pinochet på den andra, spelar båda effektivt den klassiska latinska machorollen.

Från sydamerikansk stäpp till nordamerikansk prärie är det långt på kartan. Men inte för manlighetens symboler. Den livsstarke myten om de goda erövrarna av vildmarken är ursprunget också till western-hjälten.

En hjälte som marscherar in i underhållningsvärlden, in med återkomsten av western-filmen. Och vad är denne hjälte om inte en traditionell macho-hjälte.

"Let's do it", sa Reagan, kapade kaparna.

En modig, viril gestalt som kombinerar muskelkraft med en känsla för europeisk protestantisk moral. Rättvisa, lika rätt för alla till jorden, det är rättesnöret och temat i klassiska filmer som "Diligensen" från 1939, liksom i "Pale Rider" från 1985. Både John Wayne och Clint Eastwood – eller för den delen Ronald Reagan – kombinerar i sina roller kraften och modet med gudfruktighet, deras macho är en beskyddare av den allmänna moralen.

Macho-hjälten i western-filmens värld är en oproblematiske, gammalmodig figur som betraktas med ett överseende leende av dagens publik. Det krävs intressantare och mera mytiska machomän för att förklara den ökade dragningskraften. Inom amerikansk film och teater är det ingen tvekan om vem som fört den gamla traditionen in i nutiden.

Han heter Sam Shepard, hans pjäser och rolltolkningar på filmduken är alla laddade med ett drag av desperation. Mannen är fånge i sin macho-roll, han hyllar den och froter sig i den, men ser samtidigt fällan.

"Det finns egentligen bara två vägar att gå; antingen dör man som en hund, eller dör man som en man. Och om man dör som en hund, återvänder man bara till jorden..."

Så uttrycker sig Sam Shepard i en intervju. Och valet är kristallklart för alla. Vem vill dö som en hund?

Shepard fångade denna inställning i sin roll som testpiloten Chuck Jaeger i filmen "Det rätta virket". En film som demolerade rymdålderns teknologiska hjältar, astronauterna, och kallade dem dockor i händerna på tekniker.

Den äkta hjälten är den ensamme piloten som kontrollerar sin maskin, helt utlämnad åt egen förmåga. En man som

Yuppie-trenden är ett slags social nymacho. De unga framgångsrika, välklädda söker äventyret i kontorsskrapan istället för på prärien. För denna portfölj-macho tar sig aggressiviteten uttryck i affärsmetoderna, inte i fysiskt mod.

utmanar ljudvallen, en man som betvingar naturlagarna. En äkta macho.

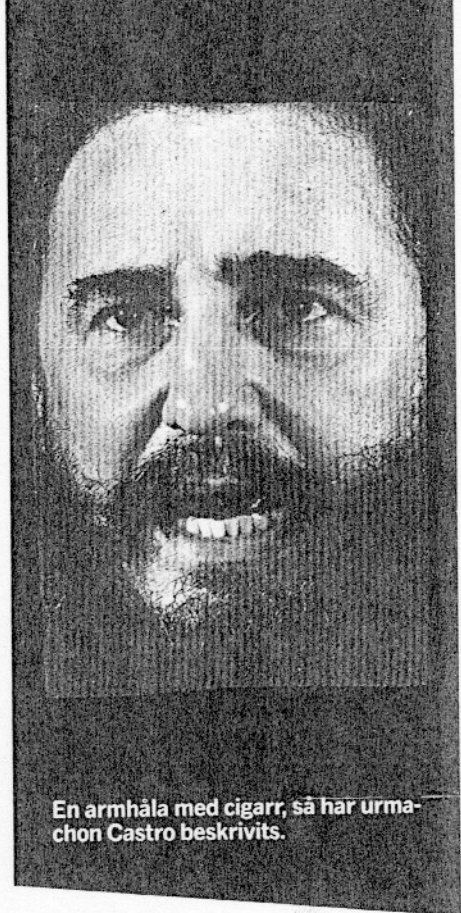
I sina skrivelser använder Shepard ofta den nedslitna, dekadenta baksidan av den amerikanska kulturen som sceneri för sina tolkningar av nutidens macho. Han beskriver en längtan efter ursprungliga människor. Efter det naturliga, efter en kvinna värdig en man.

"I've about seen all the nose capped teeth and silly-cone tits I can handle I'm heading back to my natural woman"

Sam Shepard ur novellsamlingen "Motel Chronicles"

I sitt manus till en av de senaste årens mest hyllade filmer, "Paris, Texas", beskriver Sam Shepard en man fast i sina macho-roller. En man som våldsamt håller fast sin kvinna, en man som slåss mot och lyckas övervinna sin egen kärlek.

För Shepard har insett att mannens förhållande till kvinnan är mycket klutvet. Han högaktar henne, älskar skönheten, men vill samtidigt dominera och

En armhåla med cigarr, så har urmachon Castro beskrivits.

svartsjukt undanhålla henne från världen.

Ett beteende som är allt annat än liberalt och jämlikt. Ett beteende som understryker makt och kontroll.

DESSA MANLIGA KÄNSLOR HAR alltid speglats i rockmusiken. Allt från en tidigt utmanande Elvis Presley eller stönande James Brown, via mer introverta engelska sextiotalsgrupper till de orgiastiskt låtsaspotenta hårdrockarna.

Muskler och läder hamnade i förgrunden när New Yorks homosexuella gav sig in i ramplyuset med den humoristiska gruppen Village People. Det som varit en underjordisk sadomasochistisk kult polerades av till underhållning. Piskorna och remmarna blev leksaker, verktyg som tidigare använts till att hylla och förnedra machon i de sexuella klubbarna.

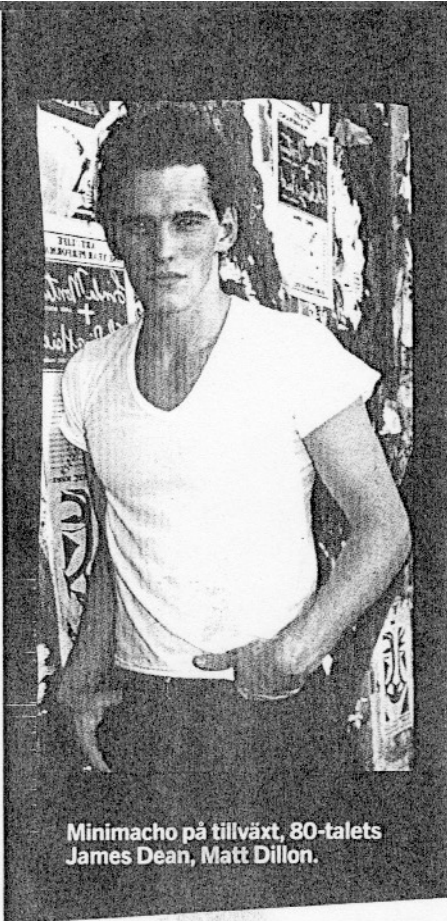
Denna fascination inför machoutspelet hos de homosexuella och deras sätt att driva med kvinnorollen, alternativt glamourisera den, ledde till dragshowens framgång.

Och den ledde till att rockmusikens nya svarta hjältar blandar och ger friskt mellan könsbegreppen.

Åttiotalets svarta artist, Prince, är både vekt feminin och utmanande macho. En utbrytare och avantgardist i mannens värld.

Samtidigt är åttiotalets vita rockartist Bruce Springsteen, en asfalt-macho som andas bakgatornas bensinångor och älskar den amerikanske mannens värld. Han är hedersknyffeln, den stolte mannen som sjunger om sina rötter.

En man som vill ha sina kvinnor rena,

Minimacho på tillväxt, 80-talets James Dean, Matt Dillon.

oskuldssfulla och för sig själv i en alldeles ovanligt vanlig dröm. En heders-macho.

"Like a vision she dances across the porch as the radio plays Roy Orbison is singing for the lonely hey, that's me and I want you only"

Bruce Springsteen är en svärmorsdröm i jämförelse med Prince, som starkast har chockerat och eggat omvärlden med sina sexuella macho-lekar. Hans tjejsångare är korsettklädda vampirer, hans texter raka anspelningar på machons kraft.

"I'm an international lover let me take you around the world I'll buy you diamonds and pearls But only if you're a good girl"

I Prince manliga värld smyger sig en tvetydighet in, som kommer ur den ironiska glimt han sjunger med. Han kan lika gärna se ned på sin flärdfulle machohjälte som beundra den. Men i den svarta sångerskan Nona Hendryx budskap finns ingen tvetydighet. "If looks could kill, I'll be dead on arrival If looks, could kill, I'll be searching for survival"

Hennes slutsats blir att den kvinna som inte har en egen kraft att sätta emot den manliga utstrålningen och dominansen, den kvinnan faller för en macho.

Om dessa båda texter och artister speglar samningen eller inte är ointressant. Att de illustrerar myten om machon, är däremot oemotsägligt. De underblåser och förstärker denna myt.

Fantasierna som exploderar i otaliga

Rocken är traditionellt macholand. Medan 80-talets vita rockartist Bruce Springsteen är en klassisk asfalt- och hedersmacho, så har hans svarta motsvarighet Prince chockat sin samtid med tvetydiga sexuella macholekar.

rockvideos har samma innehåll. Moderna män, kraftfulla, eleganta män som förför likaledes eleganta, men svaga, kvinnor.

Läderklädda macho-killar som behandlar kvinnor som dekorativa inslag i inredningen. Män som kontrollerar med våld och som tjuvar med samma metoder.

I videons värld finns ingen plats för subtiliteter, i stället agerar den genomsnittlige rock-machon med alla medel ut myten.

När den engelska gruppen Duran Duran gör video till sin låt "Wild boys", draperar de sig i läderjackor och nitar. låter skäggstubben växa och vandrar omkring i en post-apokalyptiskt skitig miljö där stålskeletten gnistrar och askan ryker. Världen har rasat, men de "vilda pojkar" överlever, manövrerar ut varandra och tar resterna av civilisationen i besittning.

De påminner exakt om den australienska långfilmens nye kultfigur, "Mad Max". En ensamvarg i framtidsland, en brutal och härjad figur som skådespe-

Tidstypisk kultfigur, den postnukleäre Mad Max, ensamvarg i framtidsland.

ren Mel Gibson framställer med sammanbiten kraft.

Mad Max är ett kombinat av alla filmhjältar, en western-, en action-, en "Den sista färden"-hjälten.

FILMERNAS VISUELLA MACHO-MAN har sin motsvarighet i den nutida litteraturen, både i den seriösa och den underhållande.

Det har bubblat upp en internationell väg av existentiellt svartsynta thrillers. Där är den manlige huvudpersonen ömsom "coolt" Philip Marlowe-traditionell och ömsom amoralisk och övertydlig macho.

Schweizaren Delacorta skriver kärnfulla, stilistiskt drivna thrillers om sin hjälte Serge Gorodish och hans skyddsling, den trettonåriga lolitan Alba. Gorodish är en livsnjutare, en kallsinnig och beräknande man som uppfyller de flesta kriterierna på en macho.

Beskyddare, patriarkisk och sydeuropeiskt kulturellt handskas han med faran som en schackspelare.

Samtidigt ger den amerikanska litteraturens egen macho nummer ett, Norman Mailer, ut en thriller om tillståndet för sextiotalets outsiders i dag. Hans hjälte är en författare, en förvirrad, översexuell, marijuanarökande man som famlar efter livsattityder. Han hittar dom i faderns, den gamle boxarens Big Mac Maddens, kärva aforismer.

Titeln på romanen är en sådan, en macho-fras som kommer att genljuda länge – "Tough guys don't dance" – "Hårda killar dansar inte". Denna kompletteras med andra livsledsagande råd som den mera symboliska – "Prata inte – du tar vinden ur seglen."

Machons arketyp, grov, brutal, genital grottgaffitti, signerad A R Penck 1985.

Mailer som alltid varit sin egen reklam-
makare, ironiserar över sin förälskel-
se i stora ord. Betänk att detta är författa-
ren som varit gift sex gånger, boxats, supit
och slagits för sina åsikter. En man som
anser att —

"Det första konstverket hos en konst-
när är formandet av hans egen
personlighet."

Denna författare uppfyller alla krite-
rier på machon — potens, driftighet,
våldsamhet.

Parallellt med denna mailerska upp-
görelse och fascination inför machon i sig
själv, virvlar amerikanska media av en
ny, framgångsrik och delvis annorlunda
macho-kultur.

Den finns hos modefotografen Bruce
Weber som i sina svartvita annonser för
Calvin Klein slår an klassiska strängar.
Virila, bildsköna män med blicken äventy-
rligt riktad mot en okänd horisont.
Skulpturala bilder som lånar friskt från
grekiska gudastatyer i allmänhet och
Alexandermytologin i synnerhet.

Yuppie-trenden är ett annat exempel
på macho, en social ny-macho.

De unga framgångsrika, välklädda och
välsedda, söker äventyret i kontors-
skraporna i stället för på prärien. Dessa
affärsmän är dagens omslagspojkar, en
portfölj-macho i tidens anda. Aggressivi-
teten tar sitt uttryck i affärsmetoderna,
inte i fysiskt mod.

Som en vind sveper denna våg in över
den europeiska kontinenten som aldrig
riktigt lät sig böjas av vänsterns jämlika
svallvågor. En fransk, italiensk, eller
spansk man har macho-blodet i ådrorna
på ett helt annat sätt än nordeuropéerna
med Luther i predikstolen.

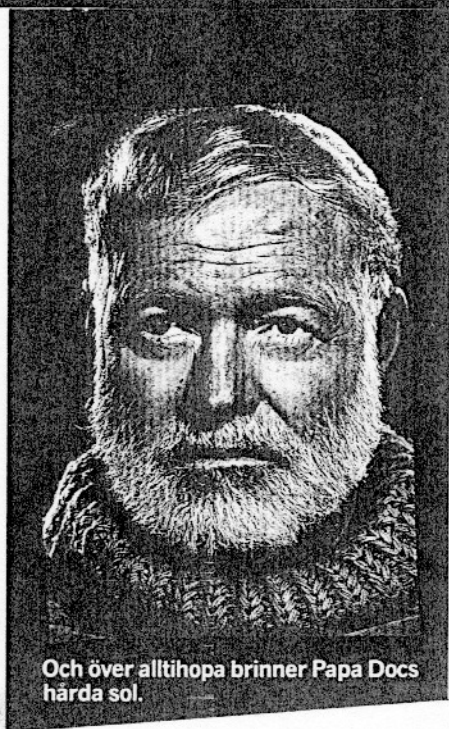
På franska filmdukar personifierar
Gérard Depardieu och Philippe Leotard
den latinske machon. Tyst, stark och plåg-
samt medveten om sin dominanta roll.
Denna tragiska sida av machon är i hög-
sta grad levande i fransk film. Slitna de-
ckare, brutala gangsters, alla i rakt nedsti-
gande led från den store Jean Gabin.
Älskaren och gangstern från trettio- och
fjortioalets filmdukar.

I den italienska herrtidningen L'Uomo
Vogue regerar sedan länge modeskapare
som Armani och Versace med sina ver-
serade versioner av manlighet. Den väl-
skräddade, servile förföraren i oklander-
lig kostym, det är machon i sin kontrol-
lerade prakt.

I Italien är kommunisterna de mest
hängivna familjehärskarna, fotbollens
djävaste betraktas som gudar och
macho-kulten på badstränderna skall vi
inte ens nämna.

Till de spanska tjurrusningarna i
Pamplona drar återigen skaror av unga
äventyrare för att våga livet framför de
spetsiga hornen. Andelen svenska besö-
kare är nu på åttiotalet lika stor som den
var på femtiotalet, den förra högsåsong-
en för den svenske machon.

För han finns här också. Han växte

Och över alltihopa brinner Papa Docs
härda sol.

Nymachismon griper vitt
omkring sig. Inte bara i
populärkultur och film,
där Mad Max blivit action-
filmens nya kultfigur.

I bildkonsten exploderar
"Iteftige Malerei". I bok-
floden armbågar sig hård-
kokta unga debutanter fram.
Och på kultursidorna frustar
nybrutala kritiker som Ulf
Gyllenhak och "Mad Mats"
Gellerfelt.

fram i sin populära form under bilarnas,
motorcyklarnas och de filterlösa cigar-
retternas årtionde, femtiotalet. Sverige
låg vidöppet för det amerikanska, för
Marlon Brando-kult, för jazzmusiken, för
tonårgången.

Där grundades en kulturell macho som
i dag fått nytt liv. Det är som om tjugo år
av medvetandeprocess försvunnit, da-
gens unga svenska kulturella froterar sig
gärna i femtiotalet. Den som inte sett
"Raggare" med Ernst-Hugo Järegård och
Jan-Olov Strandberg som läderklädda
rebeller med läspande konsonanter är
inte invigd. Denna macho-kult är med-
vetet ironisk, men man behöver inte söka
upp smala storstadsgrupper för att hitta
femtiotalets man.

Butikskedjan Impuls har under hösten
haft en kampanj på stortavlor över hela
landet. Där varvas grabbar i maskulint
aggressiva poser med tjejer i läderkepsar
och med tittvänligt djupa uringningar.
Väl förankrade i macho-perspektivet.

Det är gatans språk, det tuffa, oresonli-
ga och stolta som förmedlas av dessa bil-
der. Samma språk som frodas i den sven-

ska rockmusiken efter punken där musi-
ker och textmakare froterar sig i en sorts
rebellromantik.

Storstadsbarnet Joakim Thåström i
gruppen Imperiet kommenterar med
säkra tonfall denna sin egen genera-
tion:

"Här sitter Venus och ser ut å fått nog
i en underbart barnförbjuden pose
Och min grogg liknar en laddad pistol
när jag sjunger en Blå Himlen Blues"

Tydligare kan det knappast uttryckas.
Skönheten som attraherar, mannen som
omger sig med våldsamma attribut, sprit
och vapen, mannen mitt i sitt eldorado,
sjunger en klagande blues.

Macho mot sin vilja. Macho som atti-
tyd.

PARALLELLT BLOMMAR EN HEL
generation unga författare ut i
förlagens debutantregister.
Unga män som skriver om
unga män i uppbrott från den
falsa tryggheten och jämlikheten, unga
män på jakt efter äventyret i drömmar
och handling.

Dessa författare refererar gärna till
femtioalets poeter, leker gärna heming-
wayska lekar. Detta har våra förlagsre-
daktörer nosat fram, denna doft av re-
vansch från männen som under lång tid
fått sina intressen demolerade av den
kvinnlige frigörelsen.

Allra mest märks denna nya manliga
litterära kader bland kritikerna. Nybru-
tala ordvändningar är regel hos en Mats
Gellerfelt eller Ulf Gyllenhak, de frustar
och sparkar i takt med att de inmundigar
nya martinis i de marmorerade hemma-
barerna.

Det är de sårade lejonerna som ryter till.
De har ännu inte hittat sin generations
Strindberg, Harning eller Lundell, men
de förbereder marken med sina macho-
verktyg. Orden.

Naturligtvis är det omöjligt att ställa
Ernest Hemingway åt sidan i en artikel
om machon. Hans ordfattiga, kärva prosa
bildar återigen skola för potentiella för-
fattare. Hans äventyrliga liv såsom det
speglas i romanerna är en genuint manlig
värld.

Bland spanska frihetskämpar, havets
ensamma fiskare och tjurfäktarnas mant-
lar målade han upp modets färger.

En attityd som fångslar på nytt. Försök
läsa en Hemingway-roman på ett biblio-
tek och ni märker detta. Eller lyssna på
musikmakaren Mikael Wiehe som så bild-
ligt tolkar Hemingway.

"Solen brinner stark och klar,
sand och död är allt han har
Döden frustar svart och vild,
äntligen står tiden still
Mannen och döden går mot varann,
blodet färgar arenans sand
De' e' döden som vinner i
Hemingwayland"